

ANTİK DERGİSİ

Sayı/Issue: 1

Ocak/January 2026

COĞRAFYA ve TARİH BİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ RELATIONSHIP BETWEEN GEOGRAPHY and HISTORY

Kadir Yiğit ECE*

Öz

Coğrafya, yalnızca yeryüzündeki doğal olayları ve dağılışlarını inceleyen bir bilim dalı olmanın ötesinde; tarih, arkeoloji, jeoloji ve antropoloji gibi disiplinlerle yakın bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşim, tarihsel olayların mekânsal bağlamda analiz edilmesine olanak tanımakta ve geçmişin daha bütüncül bir biçimde anlaşılmasını sağlamaktadır. Coğrafya, tarihsel olayların yalnızca “nerede” gerçekleştiğini değil, aynı zamanda “neden” o bölgede meydana geldiğini de açıklayan bir çerçeve sunar. Bu bağlamda tarihsel coğrafya ve jeoarkeoloji gibi disiplinler, tarih ile coğrafyanın iş birliğini somutlaştırmaktadır. Nil Vadisi ve İpek Yolu gibi örnekler, coğrafi koşulların bir medeniyetin siyasi, ekonomik ve kültürel gelişiminde ne derece belirleyici olduğunu açıkça göstermektedir. Bu çalışma, coğrafya biliminin tarih bilimine olan katkılarını ve bu iki disiplinin birbirini tamamlayan doğasını incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Tarih, Arkeoloji, Tarihsel Coğrafya, Jeoarkeoloji, Nil Vadisi, İpek Yolu

Abstract

Geography, beyond being the study of natural phenomena and their spatial distribution on Earth, closely interacts with disciplines such as history, archaeology, geology, and anthropology. This interaction enables a spatial analysis of historical events and contributes to a more holistic

understanding of the past. Geography provides a framework that explains not only *where* events occurred but also *why* they happened in those particular regions. Disciplines such as historical geography and geoarchaeology exemplify the collaboration between geography and history. Examples like the Nile Valley and the Silk Road clearly demonstrate how geographical conditions shape the political, economic, and cultural development of civilizations. This study aims to explore the contributions of geography to historical science and to emphasize the complementary relationship between these two fields.

Keywords: Geography, History, Archaeology, Historical Geography, Geoarchaeology, Nile Valley, Silk Road

Giriş

Coğrafya, yeryüzündeki doğal olayları, bunların dağılışını ve aralarındaki karşılıklı ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır. Ancak bu tanım, coğrafyanın yalnızca doğa temelli yönünü kapsar. Coğrafya, bu çerçevenin ötesinde, farklı disiplinlerle ortak çalışma alanlarına sahip çok yönlü bir bilimdir. Bu nedenle coğrafya, tek bir bilim dalı olmaktan ziyade bir “bilim ağı” olarak değerlendirilebilir. Tarih, arkeoloji, jeoloji ve antropoloji gibi disiplinler, coğrafyanın etki alanına doğrudan temas eden örneklerdir.

Coğrafya yalnızca akademik bağlamda değil, günlük yaşamda da etkin bir rol oynar. Hava durumu tahminlerinden deprem analizlerine kadar birçok olgu, coğrafyanın uygulamalı yanını ortaya koyar. Bu durum, Eski Yunanca “geō” (yer) ve “graphia” (yazmak/çizmek) kelimelerinden türeyen “coğrafya” sözcüğünün anlamıyla da örtüşmektedir: yeryüzünü yazmak, çizmek ve tanımlamak. Dolayısıyla coğrafya, hem doğayı anlamamıza hem de insanlık tarihinin mekânsal dinamiklerini çözümlememize aracılık eder.

Coğrafya biliminin tarih ile en güçlü kesişim noktalarından biri, **arkeoloji** aracılığıyla gerçekleşir. Arkeoloji, geçmişi maddi kalıntılar üzerinden inceler; bu kalıntıların bulunduğu çevresel koşulları anlamak ise coğrafyanın görev alanına girer. Bir arkeolojik kazının yapılacağı yerin belirlenmesi, toprağın yapısının analiz edilmesi ve kalıntıların korunma koşullarının değerlendirilmesi, coğrafi bilgiye dayanır. Bu anlamda coğrafya, yalnızca “nerede kazılacağını” değil, “neden orada kazı yapılacağını” da açıklar.

Tarihsel olayların anlaşılmasında coğrafyanın katkısı yalnızca arkeoloji ile sınırlı değildir. Bir savaşın sonucunu, bir devletin siyasi stratejisini, bir göçün başlamasını veya sonlanmasını

etkileyen temel unsurlardan biri çoğu zaman coğrafi koşullardır. Örneğin dağlık araziler savunma açısından avantaj sağlarken, nehir vadileri verimli tarım alanları sunarak yerleşik uygarlıkların gelişimini teşvik etmiştir. Bu bağlamda tarihsel olayların mekânsal çerçevesi, coğrafyanın sunduğu verilerle anlam kazanır.

Bu iş birliği, **tarihsel coğrafya** ve **jeoarkeoloji** gibi alt disiplinlerde somutlaşmıştır. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), paleoklimatolojik veriler ve uzaktan algılama yöntemleri, tarihçilerin ve arkeologların tarihsel mekânları daha doğru yorumlamasını sağlar. Böylece yalnızca “nerede bulundu?” sorusu değil, aynı zamanda “neden orada ortaya çıktı?” ve “zaman içinde nasıl değişti?” gibi sorulara da yanıt bulunabilir.

Bu ilişkinin tarihsel örneklerinden biri **İpek Yolu’dur**. Orta Asya’nın dağlık ve çöl coğrafyası, ticaret yollarını vaha ve su kaynaklarına yönlendirmiş; bu durum Semerkant ve Buhara gibi şehirlerin ekonomik ve kültürel açıdan güçlenmesine yol açmıştır. Benzer şekilde, **Nil Vadisi**, coğrafyanın bir medeniyetin doğuşundaki belirleyici rolünü gösterir. Nil Nehri’nin düzenli taşkınları, verimli topraklar yaratmış ve bu durum Mısır’da merkezi bir yönetimin, tarımsal refahın ve mimari gelişimin temelini oluşturmuştur.

Sonuç olarak, coğrafya yalnızca tarihin “sahnesini” değil, aynı zamanda onun dinamiklerini de belirler. Tarih bilimi, coğrafyanın sunduğu verilerle desteklendiğinde, olayların nedenlerini ve sonuçlarını daha bütüncül biçimde açıklayabilir. Bu nedenle coğrafya ve tarih, birbirinden bağımsız değil, karşılıklı olarak birbirini tamamlayan iki bilim dalı olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

Castree, N., Rogers, A., & Sherman, D. (Eds.). (2005). Questioning geography: Fundamental debates. Wiley-Blackwell.

Etimoloji Türkçe. (t.y.). Coğrafya kelime kökeni, kelimesinin anlamı. Erişim adresi:

<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/co%C4%9Frafya>

U.S. Geological Survey. (t.y.). What is a geographic information system (GIS)? U.S.

Geological Survey. Erişim adresi: <https://www.usgs.gov/faqs/what-a-geographic-information-system-gis>

Khan Academy. (t.y.). *Antik Mısır Uygarlığı*. Khan Academy. Erişim adresi:

<https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-egypt-hittites/a/egypt-article>
